

העבודה עוסקת בשסעים העדתיים במדינת ישראל ומתמקדת ביחסים העדתיים בין יוצאי עדות המזרח לבין האשכנזים, יוצאי מערב אירופה ואמריקה. זאת, בשל נראותם של שסעים אלו כמורכבים וכרגישים ביותר. תחילה, יסוקרו שניים מן העימותים הבולטים ביותר בתולדות היחסים העדתיים האמורים: תנועת הפנתרים השחורים משנות ה-70 והקמת הקשת הדמוקרטית המזרחית, תוך ניתוח התמודדות המערכת הפוליטית במדינה עם האירועים. בחלקה האחרון של העבודה, יוצג המבט הרלוונטי לשסע העדתי האשכנזי-מזרחי כיום. מחאת 'הפנתרים השחורים' התפתחה בסוף 1970 מתוך מתחים וקונפליקטים עדתיים ברורים. מקימי התנועה היו צעירים משכונת מוסררה בירושלים אשר הגיעו מרקע סוציו-אקונומי נמוך ובמשך למעלה משנה הנהיגו את המחאה כנגד הפערים החברתיים והכלכליים על רקע האפליה העדתית.¹ אמנם, עד אז קיבלו עולי ארצות המזרח את הטענה בדבר דחיקת מצוקתם בשל הקצאת המשאבים לצורכי הביטחון. אולם, בשל ההטבות וההקלות שנתנו לעולים מברית המועצות בשנים אלו, הבינו העולים כי גם שיפור כלכלי במדינה לא יביא לחלוקת משאבים הוגנת וכי גם הגישה המפנה את ההקצאות על פי וותק - אינה רלוונטית עוד.² הופעתה הפומבית הראשונה של התנועה היתה ב-3 למרץ ב-1971, בהפגנה שנערכה לפני בניין העירייה בירושלים ולאחר מכן נערכו הפגנות רבות ברחבי הארץ.³ הפנתרים הציבו אתגר אתני חריף שאיים לחצות את גבולות הקונסנזוס הלאומי.⁴ בהדרגה, הפכו ההפגנות לבעלות אופי מאורגן והתנועה נרשמה כאגודה עותומנית. מיד לאחר התרחבות התנועה חל בה פילוג וב-1973 הקימו חלק מהפעילים רשימה משותפת עם שלום כהן שזכתה ב-3 מקומות בוועד הפועל של ההסתדרות. בבחירות לכנסת השמינית באותה שנה, התמודדה התנועה בשתי רשימות נפרדות, אך לא עברה את אחוז החסימה. עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים ירד העניין הציבורי בתנועה וכך פסקה השפעתה של התנועה כגורם פוליטי.⁵ בעקבות המחאה נוסדה ועדת ראש הממשלה לנוער וצעירים במצוקה אשר הביאה להגדלת תקציבי השיכון, הרווחה והחינוך. בנייתו הדברים נראה כי החשש מהשפעה אלקטורלית של פעילות זו הביאה להגדלת התקציבים האמורה, תוך מטרה לקטוע את המחאות ולמנוע את התוצאות החברתיות והפוליטיות של התפשטותה. כלומר, הממסד נקט בגישה האינטגרטיביות האוניוורסליסטית בכך שצמצם את הפער באופן

¹ ברנשטיין, דבורה. "הפנתרים השחורים; קונפליקט ומחאה חברתית בחברה הישראלית" *מגמות*, כ"ה, 1979, עמ' 69.

² מנחם הופנונג. *מחמאה וחמאה*. (שריגים-ליאון: נבו, 2006), עמ' 28.

³ ברנשטיין, "הפנתרים השחורים; קונפליקט ומחאה חברתית בחברה הישראלית", עמ' 69-70.

⁴ טלי לב. "אל תקרי פועל – אלא פנתר: הפנתרים השחורים ופוליטיקת הזהויות הראשית שנות השבעים, תיאוריה וביקורת", 35, 2009, עמ' 141.

⁵ שם, עמ' 30-28.

מהיר. זאת, כדי להימנע ממצב בו מפלגות שונות – קיימות או עתידיות - יאמצו גישות פרטיקולריסטיות

ויקדמו את כוחן על בסיס עוררות העדתיות ושימוש בהצפת נושא הקיפוח כמכשיר של גיוס פוליטי.⁶

התמודדות המערכת הפוליטית עם מחאת 'הפנתרים השחורים' תובן אף לאור גישת 'המאבק הפוליטי'. על פי גישה זו בעיה חברתית היא בעיה פוליטית. כלומר, המאבק החברתי אינו ממוצה ברצון להכרת הציבור והמערכת בבעיה באופן עקרוני, אלא בחתירה להכרה באופן שבו הקבוצה הנאבקת מגדירה אותה, וממילא בהכרת הפתרונות אליהם היא רוצה להגיע. לאור זאת, ניתן להבחין כי בשלב הראשון, התעלמה המערכת הפוליטית מן הפנתרים השחורים ודרישתם להכרה בבעיה החברתית ולתיקונה. אולם, לאחר מכן, עם התפשטות המחאה והצפתה בציבור, נקטה המערכת באסטרטגיה בה היא מכירה באופן ראשוני בבעיה, אך סירבה לאמץ את הגדרותיה של התנועה לבעיה וטענה כי מהות הבעיה שונה לחלוטין: קיימת מצוקה חברתית וכלכלית מסוימת בקרב מיעוט בעייתי. אי לכך, לדברי הממסד, הפתרון הוא נקודתי בדמות תוספת הקצאות מסוימת. כך, בא לידי ביטוי המאבק הפוליטי כאשר הפנתרים ביקשו לכפות על הממסד את הגדרת הבעיה בעיניהם, ואילו הממסד נאבק ברצונו לכפות את הגדרתו הוא עליהם. גם בשלב השלישי, על אף הכי הממסד גיבה את הדבר בתקציבים מוגדלים, הרי שגם אז סירב הוא לראות בבעיה קריאה למהפכה חברתית, אלא ראה אותה כבעיה הניתנת לפתרון באמצעות הקצאת משאבים מוגדלת. כך, שמרה המערכת על עליונות במאבק הפוליטי.⁷

עימות נוסף ארע בשנות ה-90 עם הקמת תנועת 'הקשת הדמוקרטית המזרחית' ב-1996. תנועה זו צמחה בקרב הציבור המזרחי המשכיל ומתחה ביקורת רדיקלית על האליטה האשכנזית הוותיקה. בשונה ממחאת 'הפנתרים השחורים', מקימי הקשת לא ביקשו ליצור מרד, אלא ביקשו לערער על הבית הציוני כעובדה מוגמרת ולפעול לצמצום פערים בחברה הישראלית המותרים מזרחים ואוכלוסיות נוספות במעמד כלכלי, חברתי ופוליטי נמוך. הקשת התמקדה

⁶ דן הורוביץ. *מצוקות באוטופיה*. (תל אביב: עם עובד, 1990), עמ' 119-122.

⁷ מנחם הופנונג. *מחמאה וחמאה*. (שריגים-ליאון: נבו, 2006), עמ' 24, 85-86.